

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Nová média 1 / škola Tomáše Svobody

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Self-Made Me: Live Laugh Love

Vypracovala: Linda Vondrová
Vedoucí diplomové práce: Tomáš Svoboda
Oponent diplomové práce: Jakub Jansa

Akademický rok 2021/2022

From Zero To Hero¹

Self-made (wo)man je společenský status, který připisujeme konkrétním lidem, kterým se podařilo pouze vlastním úsilím uspět.² Označení bylo poprvé použito senátorem Henrym Clayem 2. února 1842 během zasedání amerického senátu.³ Dnes termín v rámci kapitalistického systému definuje takové jedince, kteří byli schopni naplno využít tzv. svobody, kterou volný trh přináší, vzít osud do svých otěží a vyšplhat se na vysokou příčku úspěšnostního žebříčku.

Self-made je jedním ze základních pilířů mytologie kapitalismu. Lidově šířený příběh o úspěšném jedinci, který by nám měl být vzorem. V nejvíce rozšířené formě těchto příběhů se ale zapomíná na kontext úspěchu, jako je vzdělání, rodinné zázemí, způsob výchovy, finanční kapitál, práce jiných lidí, potažmo i lidské oběti, které tento vzestup stál. To vše bývá shrnuto ve slově "šikovnost".

Narozdíl od jiných lidových mýtů (bozi jsou bohové, králové titul dědí), status self-made zdánlivě není nedosažitelný, self-made může být kdokoli z nás. Systém je ale nastaven tak, aby na vrcholu celosvětové pyramidy úspěchu stálo jen několik vyvolených. Přestože moc dobře víme, že self-made nemohou být všichni lidé na planetě, způsob, jakým nás naše společnost vychovává, v nás probouzí touhu se self-made jedincem stát. Málokomu se to ale podaří.

Fake It Till You Make It⁴

Většina z nás počítá s tím, že se globálně úspěšnými nestaneme. Samozřejmě ne každý po takové věci touží a někteří měří úspěch jinak. Celospolečenským měřítkem úspěchu je ovšem vysoký finanční kapitál, proto se tato otázka dotýká každého z nás. Každý potřebujeme peníze, abychom přežili, každý poměřujeme hodnotu naší práce přepočítáním na peníze. Proto se příběh o bohatém jedinci, který "to dokázal" a už nikdy se nebude muset zabývat tím, jak užít sebe a svou rodinu, je nutnou aspirací každého z nás, přestože si nikdy nebudeme moci dovolit přestat

¹ Přeloženo do češtiny: "Z nuly hrdinou"

Anglické idiomatické vyjádření značí situaci, kdy se někdo rychle změní z nepopulárního nebo neúspěšného na velmi populárního či úspěšného

² "self-made." *Merriam-Webster.com* [online]. Springfield (Massachusetts): Merriam-Webster [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/self-made>

³ Self-made man. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2022 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Self-made_man

⁴ Přeloženo do češtiny: "Předstírej, dokud to nedokážeš"

Anglický aforismus naznačuje, že napodobováním sebevědomí, schopností či optimistického myšlení může člověk realizovat tyto kvality ve svém skutečném životě a dosáhnout výsledků, o které usiluje.

počítat naše výdaje. A ačkoliv je mnoho důvodů, proč konkrétní představitelé self-made nemají být našimi vzory, mýtus self-made jako takový přežívá a jeho představitelé v nás ve své nedotknutelnosti nadále vyvolávají úžas.

Reality TV proslulá rodina Kardashians nebo například Elon Musk jsou ikonami současné popkultury a zároveň jedněmi z globálně nejvíce viditelných self-made postav. Slovo ikona používám zcela záměrně, protože tito lidé se staly symbolickým zobrazením víry v kapitalismus. A my je sledujeme, pozorujeme každý jejich krok, víme, co si oblékají, jak přemýšlí, zatímco oni s velkou pompou reprezentují naši aspiraci, protože víme, že na kapitalistické škále měřítka peněz uspěli. Protože ale víme, že jejich věhlasu nedosáhneme, jejich nedotknutelnost z nich dělá nadlidské vzory, kterým se chceme přiblížit.

Není tak divu, jaký rozmach v digitální éře zažil influencerismus a jak významnou roli hraje popkultura v utužování statu quo. Hvězdy vytváří produkty, které kupujeme, abychom se alespoň částečně přiblížili jejich slávě, čímž se oni stávají ještě slavnějšími a bohatšími, zatímco nám – “běžným lidem” – status zůstává zachován. Zakoupení produktu, vyčesání vlasů do stejného účesu, stejný make-up, sdílení skrze materiál nám dává pocit, že se úspěchu alespoň jaksi na moment přiblížíme a to nám stačí.

Reach for the Stars⁵ & Go to Hell⁶

V naší konzumeristické době, kdy nepřímo financujeme válku na Ukrajině kupováním plynu a benzínu z Ruska, naše trendy oblečení šíjí děti v příšerných podmínkách, kosmetický průmysl vypouští do světa mraky mikroplastů a jsme svědky nespočtu dalších negativních dopadů kapitalistické současnosti, dbaní na individuální úspěšnost a fetišizace self-made je nástrojem jak zveličovat míru osobní zodpovědnosti vůči humanitárním i ekologickým katastrofám.

Ve své diplomové práci se zabývám tímto fenoménem z vlastních schizofrenních pozic. Na jedné straně stojím já - individuum s tužbami závislými na vlastní spokojenosti a kapitálu, na straně druhé stojí mé druhé já - součást celku globální společnosti, které záleží na spravedlivém fungování světa pro všechny. Obě pozice jsou si protichůdné a zároveň se nelze ani jedné absolutně zbavit, jelikož systém, který pozice generuje, obklopuje naši každodennost. Na jednu stranu nenávidím

⁵ Přeloženo do češtiny: “Dosáhni hvězd”

Anglický idiom znamená pokusit se o něco, co je velmi obtížné a působivé

⁶ Přeloženo do češtiny: “Jdi/táhni do pekla”

Anglická fráze používaná v situaci, kdy chceme umlčet nebo odehnat člověka, často se používá ve vzteku

system, který nespravedlnost vytváří, na stranu druhou jsem jeho součástí a přímo jej podporuji. Až se zdá, jako bych kvůli své zúčastněnosti ztratila nárok na vnější kritiku problému.

Believe in Yourself⁷

Ve své práci se dlouhodobě zabývám svou schizofrenní pozicí mezi dvěma realitami osobních a celospolečenských problémů. Jako jediný nástroj, se kterým jsem postupem času byla schopna se ztotožnit je ironizace vlastní osoby, kterou se vyrovnávám s tímto rozkolem. Velkým vzorem je mi americký komik, který sám sebe nikdy za komika neoznačoval, Andy Kaufman, který své feministické pozice reprezentoval skrze postavení se do pozice akcelerovaného machismu v rámci svých wrestlerských zápasů se ženami.

V rozhovoru, kde performuje jako zápasník, říká: *„Co se snažím říct je, že zápasení vyžaduje určitou mentální energii. Vyžaduje určitý způsob přemýšlení. Myslím si, že ženy to nemají, prostě si nemyslím, že by to měly. Když postavíme ženu proti muži, žena to nemá a muž to má. K tomu je ale třeba říct, že v některých chvílích mají ženy této mentální energie víc než muži. Například v kuchyni když škrábou svoje brambory, když omývají svoje mrkve, drhnou podlahu, vychovávají mimina. Tohle všechno jsou věci, ve kterých jsou ženy dobré.“*⁸ V dokumentárním filmu *I'm from Hollywood* z roku 1989 ale přiznává: *„Hraju zloducha. Chci, abych se lidem protivil. Když zápasím se ženami, lidi mě nenávidí a chtějí, abych prohrál.“*⁹ Andy Kaufman ve své několikaleté zápasnické kariéře převrátil misogynii naruby tolikrát, až transformovala ve feminismus.

I já se v práci *Self-Made Me: Live Laugh Love* přetvářím do svého self-made alter-ega, do samozvané influencerky, která přichází s návody, jak v životě uspět. Je to další z verzí nefunkčních návodů pro masu ironizující samotnou aroganci obdobných počinů, kdy slavné osoby píšou své memoáry a postupy, jak se jim podařilo dostat na vrchol, které se stávají bestsellery a vyvolávají u obecnstva obdiv

⁷ Přeloženo do češtiny: "Věř v sebe/Důvěřuj si"

Anglická motivační mantra připomíná, že máme mít víru ve vlastní schopnosti

⁸ Andy KAUFMAN, Andy Kaufman wrestles the ladies, video, 6:18 min., *YouTube*, nahráno uživatelem dmatzo 16. 4. 2009, [cit. 2022-04-01] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rvkPn2MHX74> (originální záznam 70.-80. léta)

⁹ Andy KAUFMAN, *I'm from Hollywood* [film]. Režie Lynne MARGUILES, Joe ORR, USA, 1989

vůči úspěchům, které bývají ovlivněny řadou vnějších okolností, o kterých se nemluví.¹⁰

Má diplomová práce na kontexty nabyté slávy ironicky naráží, ukazuje, že stačí být bohatý, aby člověk mohl být bohatší a že úspěchu může dosáhnout každý, kdo si věří, má nápad a aspoň trochu se dobře narodil.

In Fame We Trust¹¹

V prvních odstavcích textu jsem stavěla fetiš self-made na rovinu mytologie. Kapitalismus bychom zase mohli přirovnat k náboženství. Samozřejmě takové tvrzení se může zdát troufalým, jedná se ale o nadsazenou výchozí úvahu pro mou diplomovou práci. Z fotek celebrit se staly ikony kapitalismu a z jejich rad mantry. Taková víra je na úrovni raných ještě neinstitucionalizovaných náboženství, influencers je možné vnímat jako následovníky proroků. Neřízené šíření víry v kapitalistický materialismus skrze digitální média postrádající zaštiťující církve či jinou vyšší spirituální instituci pak vede k osobnímu prožívání a vzniku individualizovaných rituálů.

Co takhle uznat, že tento obraz není nějakou ideologickou mylnou představou, ale věcí současně ukrytou v afektu a dostupnosti, fetiš vyrobený z krystalů a elektřiny, oživovaný našimi přáními a obavami – dokonalé ztělesnění vlastních podmínek existence? Obraz jako takový je – abych použil další frázi Waltera Benjamina – bez výrazu. Nereprezentuje realitu. Je to fragment skutečného světa. Je to věc jako každá jiná – věc jako ty a já.

Z toho důvodu je výchozím uměleckým řešením práce jakýsi DIY oltář s vizuálními prvky primitivní estetiky domácího sektářství i pompézními prvky popkulturního spektaklu. V zrcadle v keramickém rámu se objevuje hlava mého alter-ega našeptávající mantry úspěchu a wellbeingu.

¹⁰ Například Kim Kardashian díky své strategické reakci na údajně nechtěně zveřejněné domácí video, kde měla sex se svým tehdejší partnerem, odstartovala svou obrovskou kariéru celebrity. Každopádně je nutné v tomto kontextu neopomenout, že již předtím byla z velmi bohaté a vlivné rodiny. Je dcerou právníka Roberta Kardashiana, který v devadesátých letech obhajoval hráče amerického fotbalu O. J. Simpsona podezřelého z vraždy své partnerky v jednom z nejvíce medializovaných soudních sporů v USA.

¹¹ Přeloženo do češtiny: "Ve slávu věříme"

Ironizující metafora amerického národního motta "In God we trust" [V Bohu věříme], které je mimo jiné na všech mincích a bankovkách amerického dolaru

Let's Bury the Damn Author Already¹²

Ve své diplomové práci se snažím uchopit svůj ambivalentní vztah vůči kultu influencerského pozlátka a mytologii self-made. Podobně jako výše zmíněný Andy Kaufman se stavím do role něčeho, co kritizuji. V práci *Self-Made Me: Live Laugh Love* ztělesňuji vlastní verzi self-made influencerky, která hlásá mantry kapitalismu. Vystavěla jsem jí (a také sama sobě) oltář, kterým se chci stavět do absurdní role ikony. Snažím se o něco podobného, čeho ve svém díle dosáhla Cindy Sherman sérií fotografií *Untitled Film Stills* z let 1977-1980, kde na autoportrétech vestavěných do záběrů z filmových trháků kritizovala objektifikaci žen. "Kromě toho, že Shermanová v takových dílech upouští od své identity coby autorky a jednotlivce, říká jimi, že celá podstata identity je postavena na zobrazení: na pohádkách, které vyprávíme dětem; na knihách, které čtou adolescenti; na obrazech, které přinášejí média a jejichž prostřednictvím je generována a internalizována společenská typologie; na rezonanci mezi filmovým vyprávěním a promítnutím v představitosti."¹³

Zatímco Cindy Sherman se ale, pochopitelně pro svou dobu, na přelomu 70. a 80. let minulého století zabývala identitou a kritikou způsobu, jakým je identita (v tomto případě ženy) vnímána, pro mne otázka identity už není stěžejní. Za což vdčím mimo jiné i práci Sherman a dalších feministických umělkýň. Hito Steyerl ve svém textu *A Thing Like You and Me* z roku 2010 píše o tom, že odmítání objektifikace identity skrze obraz se stala věcí minulosti. Masová reprodukovatelnost digitálních médií změnila i to, jak vnímáme samotný obraz.

"Co když pravda netkví v reprezentovaném ani v reprezentaci? Co když ta pravda tkví v samotném materiálním uspořádání? Co když je médium skutečně poselstvím? Nebo vlastně - ve své korporátní mediální verzi - přívalem komoditního napětí? [...] Co takhle uznat, že obraz není žádnou ideologickou a mylnou představou, ale věcí současně ukrytou v afektu a dostupnosti, fetiš vyrobený z krystalů a elektřiny, ožívovaný našimi přáními a obavami - dokonalé ztělesnění vlastních podmínek existence?"¹⁴

¹² Přeloženo do češtiny: "Pohřbíme konečně toho zatraceného autora"
Název kapitoly se odkazuje ke slavnému eseji Rolanda Barthes *Smrt autora* z r. 1968

¹³ Hal FOSTER – Rosalind KRAUSS – Yve-Alain BOIS – Benjamin H. D. Buchloh, *Umění po roce 1900: modernismus, antimodernismus, postmodernismus*. V Praze: Sloart, 2007, s. 582. ISBN 978-80-7209-952-8.

¹⁴ Hito STEYERL, *A Thing Like You and Me*. *E-flux* [online]. Brooklyn (NY), 2010, 2010, (15) [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.e-flux.com/journal/15/61298/a-thing-like-you-and-me/>

V době vrcholné postmoderny, kterou žijeme, manipulace obrazu, potažmo manipulace diváka, už není ničím nečekaným, naopak je něčím, co očekáváme a co nás nevzrušuje. Nešokuje nás lež a je pro nás snazší za lži hledat pravdu. Stejně tak jsme navykli na vzájemnou apropriaci undergroundových forem masovou kulturou a nazpět. Za autorem proto není třeba hledat autorství, můžeme za ním hledat sami sebe.

Thou shalt not fail¹⁵

Mytologii self-made a víru v kapitalismus se ve své práci snažím ukázat doslovnou ironizací. V instalaci míchám vizuální prvky domácích ručních prací spolu s profesionálně vyhlížející propagací. Celá práce se odehrává na pomezí fanatického patlalství a velkovýrobně vyhlížejících artefaktů. I má performativní přítomnost je zde nástrojem.

Ironizující kaple influencerismu nehledá řešení situace, je snad jen zoufalým pokusem o vyvolání smíchu v naší složité době. Možná ale hraje roli komentáře, přenesením složité reality, ve které je těžké se vyznat, snahou o její uchopení a pochopení role jednotlivce, na kterou je vytvářen obrovský tlak.

¹⁵ Přeloženo do češtiny: "Neselžeš"

Název kapitoly vychází ze staroanglického jazyka, ve kterém je psán nejrozšířenější anglický překlad Bible, Bible krále Jakuba. S frází "Thou shalt not..." se můžeme setkat např. v Desateru v knize Exodus.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

BARTHES Roland, Smrt autora. Přel. Tomáš Jirsa. *Aluze 10*, 2006, č. 3, s. 75-77.

FOSTER Hal – KRAUSS Rosalind – BOIS Yve-Alain – BUCHLOH Benjamin H. D., *Umění po roce 1900: modernismus, antimodernismus, postmodernismus*. V Praze: Slovart, 2007, ISBN 978-80-7209-952-8.

Exodus. *King James Bible*. King James Bible Online [online]. 2007. Dostupné z: <https://www.kingjamesbibleonline.org/> (originál vydán v r. 1769)

STEYERL Hito, A Thing Like You and Me. *E-flux* [online]. Brooklyn (NY), 2010, Dostupné z: <https://www.e-flux.com/journal/15/61298/a-thing-like-you-and-me/>

Internetové zdroje:

KAUFMAN Andy, Andy Kaufman wrestles the ladies, video, 6:18 min., *YouTube*, nahráno uživatelem dmatzo 16. 4. 2009, Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rvkPn2MHX74> (originální záznam z přelomu 70. a 80. Let)

Self-made man. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2022. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Self-made_man

self-made. In: *Merriam-Webster.com* [online]. Springfield (Massachusetts): Merriam-Webster, Inc., 1982. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/self-made>

Filmy:

I'm from Hollywood [film]. Režie Lynne MARGUILES – Joe ORR, USA, 1989